

Kurt Vonnegut

**Vámpéterek,
foma és
nagybömbök**

Kurt Vonnegut

**Vámpéterek,
foma és
nagybömbök**

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Kurt Vonnegut: *Wampeters, Foma and Granfalloon. Opinions*
Delacorte Press/Seymour Lawrence, 1974, New York
This translation is published by arrangement with Delacorte Press,
an imprint of The Random House Publishing Group,
a division of Random House, Inc.
Copyright © Kurt Vonnegut Jr, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1972, 1973, 1974

Fordította *Révbíró Tamás*

A borítót ismeretlen szerző fotográfiájának felhasználásával
Pető Hunor tervezte

Hungarian translation
© by Révbíró Tamás, 2011

Hungarian edition
© by Maecenas Könyvkiadó, 2011

Honlap: www.maecenaskiado.hu

„Ha Isten ma is élne”

Előszó az első magyar kiadáshoz

Kedves Olvasók! Kedves Vonnegut-rajongók!

Bizonyára tudják, hogy nincsenek egyedül. Hogy egy mesterséges nagycsalád tagjai. *Karaszukhoz* tartoznak kicsiny vállalatunk munkatársai is. Csupa Vonnegut-rajongó. Kritikátlanul örvendünk, ha gyönyörködhetünk a Mester valamely elmeszüléményében. Elismerjük ugyan, hogy akadhatnak nála különb szerzők, de számunkra Kurt Vonnegut esendőségében is mérce, felemelő, világnézetünket formáló, mulatságos és kedves szent. Jó sokan utálják. Mi nem. Gyakorlatilag minden publikációját közreadtuk már.

Kurt Vonnegut nyolcvannégy éves és öt hónapos korában, 2007. április 11-én, egy késő délutáni órán hunyt el. Egész életében azon fáradozott, hogy ez a világ jobb legyen, és boldogabb. Még egy szentnek sem sikerülhet minden. Halála előtt is valami regényfélét próbált összeeszkábálni. Főszereplője egy régi vágású kabarészínész lett volna. Csak a címe maradt ránk: *Ha Isten ma is élne (If God Were Alive Today)*.

Halála után háromkötetnyi kéziratban maradt novellája keveredett elő a fiókok mélyéről. Kettő közülük már magyarul is kapható: az *Ördögcsapdát (Armageddon in Retrospect, 2008)* 2009-ben, *A repülő macskát (Look at the Birdie, 2009)* pedig 2010-ben jelentette meg a Maecenas Kiadó. A harmadik 2012-ben kerül a hazai közönség elé. Jelenleg a fordító a szöveggel küzd. Utóbbi áll nyerésre.

Regényeit, novelláit és esszéit tehát immár csaknem teljes egészében kiadtuk. Az persze nem zárható ki, hogy további kincsek is előkerülnek a ládafiából. Fia, Mark Vonnegut, a kéziratok örököse és az irodalmi hagyaték gondozója ugyanis rendületlenül kutakodik.

Vonnegut – elsősorban irodalomtörténész barátainak állhatatos unszolására – fogcsikorgatva beleegyezett, hogy beszédei, levelei, alkalmi szövszenetei szintén megjelenjenek nyomtatásban. A *Virágvasárnap* (*Palm Sunday*, 1981) és a *Halálnál is rosszabb* (*Fates Worse than Death*, 1991) nálunk is nagy tetszést aratott, ám az 1974-ben megjelent *Wampeters, Foma and Granfalloon*s magyarul mindmáig hozzáférhetetlen maradt. Küldetéstudatunk alattja gyötrődött is miatta eleget.

A nagy gazdasági válság korántsem az utolsókat rúgja belénk. És hát a cím: *Vámpéterek, foma és nagybömbök!* Jó, jó, Borbás Mária a *Macskabölcsőben* megfejtette nekünk, hogy mi fán terem a *vámpéter*, a *foma* és a *nagybömb*, meg a többi vonnegutizmus. Na de akkor is! Miféle cím ez? Szörnyű. Még szerencse, hogy a szerző nem ragaszkodott a *blivit*hez. Mint tudjuk: „a *blivit* jelentése: két kiló szar egykilós tasakban.”

De szerencsére karaszunk kollektív tudata alulról immár védve van: az elképesztően kiváló Révbíró Tamás ezt a gyűjteményt is lefordította. Mostantól magyar kiadásban is polcunkra tehetjük Kurt Vonnegut összes igazán fontos, és még életében megjelent könyvét. Ez az állítás többé nem *foma*.

Jelen kötet elmélyíti azon meggyőződésünket, hogy Kurt Vonnegut él. Hiszen szent. És remekül ismeri az általa felfedezett kronoszinklasztikus infundibulum, az örök időutazás technikáját. Kötelessége ismerni. Az ugyanis a dolga, hogy három műszakban vigyázzon ránk. Manapság pedig a szokásosnál sokkalta nagyobb szükségünk van bölcs humorára, arra, hogy odafentről, az ő nézőpontjából pillantsunk le az általa megjövendőlt globális és civilizációs krízisre, megbillent bolygónkra. Saját magunkra.

Maecenas Kiadó

*Jillnek,
aki kronkolt engem*

Köszönet

Hálás köszönet az alábbi orgánumoknak az ott megjelent írások újraköz-
lésének engedélyezéséért:

Brief Encounters on the Inland Waterway

© by Cowles Communications, Inc., 1966. Első közlés: *Venture*.

Good Missiles, Good Manners, Good Night

© by The New York Times Company, 1969.

Torture and Blubber

© by The New York Times Company, 1971.

Thinking Unthinkable, Speaking Unspeakable

© by The New York Times Company, 1973. Engedélyezett újraközlés.

Reflections on My Own Death

© by *The Rotarian Magazine*, 1972. Újraközlés a *The Rotarian Magazine* 1972. májusi száma alapján.

Playboy Interview

© by *Playboy*, 1973.

Fortitude

© by Raymond Wagner Productions, Inc., and Si Litvinoff Productions, Inc., 1968.

Köszönet az alábbi magazinoknak, a felsorolt írások első megjelentetőinek:

Esquire: Yes, We Have No Nirvanas.

Harper's Magazine: In a Manner That Must Shame God Himself;
A Political Disease.

Horizon: Why They Read Hesse.

Life: Hello, Star Vega; There's a Maniac Loose Out There; Oversexed
in Indianapolis.

McCall's: The Mysterious Madame Blavatsky; Biafra: A People Betrayed.

The New York Times Book Review: Science Fiction; Teaching the
Unteachable; Invite Rita Rait to America!

The New York Times Magazine: Excelsior! We're Going to the Moon!
Excelsior!

Playboy: Fortitude.

*Proceedings of the American Academy of Arts and Letters and the
National Institute of Arts and Letters*: The Happiest Day in the Life
of My Father. Address to the National Institute of Arts and Letters.

Vogue: Up is Better than Down. Address to Graduating Class
at Bennington College, 1970; America: What's Good. Address
at Rededication of Wheaton College Library, 1973.

*Számtalan hosszú utazást tettem
szülővárosomban, Concordban.*

HENRY DAVID THOREAU

Előszó

Kedves Olvasó!

E könyv címének három szava a *Macskabölcső* című regényemből való. A *vámpéter* olyan tárgy, amely sok, egyébként össze nem tartozó ember életében központi szerepet játszik. A Szent Grál jó példa erre. A *foma*: az egyszerű lelkek megnyugtatóra szolgáló, ártalmatlan hazugság. Példa: „A jólét csak egy karnyújtásnyira fekszik!” A *nagybőmb*: emberek büszke és céltalan szövetkezése. E szavak így együtt tökéletesen alkalmasak arra, hogy összefoglaló megjelölésként szolgáljanak a kritikáimból, esszéimből és néhány előadásomból összeállított gyűjtemény számára. Előadásaim többsége sohasem került papírra.

Nyakra-főre tartottam az előadásokat. Szükségem volt a tapsra. Szükségem volt a könnyen jött pénzre. Aztán egyszer, amikor éppen a szokásos indianai hasbaakasztást adtam elő a washingtoni Kongresszusi Könyvtár pódiumán, a fejemben kiégett egy áramkör. Nem volt több mondani-valóm. Ekkor ért véget a szónoki pályafutásom. Beszéltem néhányszor ezután is, de többé már nem voltam a préri éke-sen szóló csalogánya, ami azelőtt oly könnyen ment nekem.

Agyam washingtoni kikapcsolásának közvetlen oka a közönség soraiból érkező kérdés volt. A középkorú férfi, aki föltette, úgy nézett ki, mint aki nemrég menekült Közép-Európából.

– Maga az amerikai ifjúság vezetője – mondta. – Mi jögon tanítja őket cinizmusra és pesszimizmusra?

Nem voltam az amerikai ifjúság vezetője. Író voltam, aki jobban tette volna, ha otthon marad és ír, ahelyett, hogy a könnyű pénzt és a tapsot hajszojja.

Meg tudok nevezni több olyan kiváló amerikai író is, akik nagyszerűen beszélnek a nyilvánosság előtt, viszont ma már nehezükre esik koncentrálni, amikor csak írni akar-nak. Hiányzik nekik a taps.

Mégis azt gondolom, a nyilvános előadás nagyjából az egyetlen módja annak, hogy az alkotóereje teljében lévő költő, próza- vagy drámaíró bármilyen csekély mértékű politikai hatást tudjon kifejteni. Ha politikai nézeteit meg-próbálja átültetni a fantázia világába, a felismerhetetlenségig elbaltázza a művét.

Az amerikai gazdaság egyik furcsasága a következő. Az író több pénzt kaphat egy csődbe ment főiskolán megtartott, hevenyészett előadásért, mint amennyit egy bármilyen mesteri novellával keres. Sőt ugyanazt a előadást újra meg újra elsütheti, senki sem fog reklamálni.

* * *

Az emberek ritkán reklamálnak a rossz előadás miatt, még akkor is, ha az ezer dollárba vagy még többbe került; el is gondolkodtam már, hogy vajon hallja-e valaki egyáltalán ezeket a beszédeket. Találkoztam egy érdekes véleménynyel is arról, hogyan hallgatják az emberek az előadásokat, méghozzá éppen akkor, amikor az Amerikai Képző- és Írásművészeti Akadémia, valamint az Országos Képző- és Írásművészeti Intézet tagjainak készültem beszédet tartani; a szövege ebben a könyvben is benne van.

Az előadás előtt valósággal tengeribeteg lettem, úgy be voltam gyulladva. Egy híres, idős építész és az akadémia elnöke között ültem. Három sovány, kifejezéstelen arcú ember, a közönség tekintetének kereszttüzeiben. Úgy beszéltünk, ahogy a fegyencek a filmekben, amikor az örök szeme láttára szökést terveznek.

Elárultam az építésznek, mennyire lámpalázias vagyok. Azt reméltem, hogy megnyugtat. De nem, könyörület nélkül válaszolt, olyan hangosan, hogy az elnök is meghalotta. Azt mondta, hogy az elnök olvasta a szövegemet, és utálta.

Megkérdeztem az elnököt, igaz-e.

– Igen – felelte. – De emiatt ne aggódjon.

Emlékeztettem, hogy el kell mondanom azt az utálatos szöveget.

– Senki sem fog odafigyelni arra, hogy mit mond – biztosított. – Az embereket ritkán érdeklí az elhangzó előadás tényleges tartalma. A beszélő hanghordozásából, gesztusából, mimikájából állapítják meg, hogy becsületes ember-e.

– Köszönöm – feleltem.

– Mindjárt rendre intem az egybegyűlteket – közölte.

Úgy is tett. Én pedig beszélni kezdtem, és elmondtam az előadásomat.

Ebben a csodálatos korban, a szervátültetések és egyéb terápiás élveboncolási eljárások korában hiba lenne tiltakoznom az ellen, hogy felboncolnak, amikor még életben vagyok. Két kedves fiatal tanárember, Jerome Klinkowitz, az Észak-iowai Egyetem tanára, és John Somer, a Kansasi Tanárképző oktatója pontosan ezt teszi velem. Megjelentettek egy posztumuszuknak felfogható kötetet *The Vonnegut Statement* (A Vonnegut-hitvallás) címmel, amely rólam szóló tanulmányokat tartalmaz. Fölvetették egy következő kötet ötletét is: összegyűjtöttek volna mindent, amit valaha leírtam, és még nem jelent meg könyv alakban.

A kiadómnak benyújtottak egy felháborítóan komplett bibliográfiát. Nem vezetek nyilvántartást a munkáimról, nagy örömömre sokat már sikerült elfelejtenem. Klinkowitz és Somer a kimutatásával felfrissítette a memóriámat. Szándékuk alapvetően baráti volt. Önmagukat régészeknek tekintették, akik előásnak mindenféle primitív tárgyat, amelyek segíthetnek megmagyarázni, mi is lehet az, amivé váltam. A legrusnyább leletek némelyike azonban az egészen közeli múltból való volt. Amikor átnéztem azt a trágyahalmot, amely kétségtelenül velem állt összefüggésben, nem úgy éreztem magam, mint Tutanhamon szelleme. Inkább olyannak éreztem magam, mint aki stikában még életben van, és pitiáner bűncselekmények elkövetésével vádolják, okkal.

* * *

Abból a nagy kupac ganéból guberáltam ki ennek a kötetnek az anyagát. Nem is lettem volna képes rá Klinkowitz és Somer segítségével nélkül: ők tudják, hol vannak a hullák elhantolva. Tán csak három vagy négy olyan írásom van, amelyről ők sem tudnak. Még a földlakók által kiagyalt kínzások legkegyetlenebbikével, a vegliával sem lehetne rábírní arra, hogy eláruljam, hol jelent meg az a három-négy – és mikor.

Ebben a könyvben egyébként nem a mosodaszámláim vannak összegyűjtve. Ennek az anyagnak nagy része esetében örülök, hogy megmarad. Van jó néhány rövidebb irodalmi mű is, amelyek sohasem kerültek gyűjteménybe. Nekem megfelel, ha ez így is marad. Az egyetlen kivétel: az *Állbatatosság* című sci-fi forgatókönyv, amelyből sohasem forgatták le a tervezett filmet. Csakis ez a szépirodalmi jellegű írás szerepel ebben a könyvben.

A kötet összes többi szövegében a meztelen igazság ki-mondásával próbálkoztam, a szépirodalom cikornyái, ezei-azai nélkül. Ezzel el is jutottunk ahhoz, hogy megvitassuk, mi a szerepe az „Új Újságírásnak” a mai irodalomban.

Thuküdidész az Új Újságírás legelső képviselője, akiről tudomásom van. Igazi híresség volt, aki minden igazságnak, amit el akart mondani, önmagát helyezte a közepébe, ha kellett, találgatásokba bocsátkozott, és úgy gondolta: megéri elbűvölőnek és szórakoztatónak lenni. Jó tanár volt. Nem akarta, hogy a tanítványai az igazsággal bújjanak ágyba, de az igazságot meghökkentően emberi fogalmakban fejezte ki, hogy a tanítványai megjegyzzék.

Elismerést érdemel, mert hasznos volt és jó polgár, és ma is elismerést érdemel mindenki, aki így ír vagy így tanít. Ezért rajongok például Hunter Thompsonért, amit egy eszszében meg is írtam, benne van ebben a könyvben.

Én vajon Új Újságíró vagyok? Azt hiszem. Ebben a könyvben is van némi Új Újságírás – Biafráról, vagy a republikánusok 1972-es kongresszusáról. Laza és személyes.

De valahogy nem érzek erős kísértést, hogy még sok ilyet írjak. Egy darabig tépelődtem ezen, de mostanra újra meggyőződésemmé vált, hogy a hagyományos szépirodalom, a fikció sokkal igazabb módja az igazság kimondásának, mint az Új Újságírás. Másképpen fogalmazva: az Új Újságírás legjava nem más, mint szépirodalom, fikció. Mindkét műfajban a saját lelkületével terhelt riporter közli a mondanivalóját. Az Új Újságírás riporterének azonban távolról sincs akkora közlési szabadsága, mint a regényírónak, nem *mutatbat* meg annyit. Sok helyre nem viheti el az olvasóját, az író viszont mindenhova elviheti, akár a Jupiterre is, ha valamit éppen ott érdemes megnézni.

De végül is legyen szó akár íróról, akár újságíróról, a fő kérdés – mint azt az Amerikai Képző- és Írásművészeti Akadémián megtudtam – mindenképpen az, hogy aki az igazságot akarja elmondani, becsületes ember benyomását kelti-e.

Most, ahogy az irodalomra és az újságírára gondolok, eszembe jut a zaj és a dallam közötti különbséget érzékeltető bemutató, amelyet elsőéves fizikushallgatóként a Cornell Egyetemen láttam és hallottam réges-régen. (Az el-

sőéves fizika mindig a legérdekesebb, legizgalmasabb tananyag bármelyik amerikai egyetem kínálatában.) A tanár fogott egy keskeny lécdarabot, körülbelül olyan hosszú volt, mint egy szurony, és hozzávágta a kohósalak téglából épült falhoz.

– Ez zaj – mondta.

Aztán fölvelt hét újabb lécet, és gyors egymásutánban azokat is a falhoz vágta, mint egy késdobáló. A fadara-bok, ahogy sorban becsapódtak, a *Mary báránycájja* című dalocska kezdő hangjait szólaltatták meg. Le voltam nyűgözve.

– Ez dallam – jelentette ki.

Az irodalom: dallam. Az újságírás, akár régi, akár új: zaj.

Az egyensúlyról is tartott előadást. Derékmagasságú irat-sekrények voltak a terem végében egymás mellett, a tanár azok mögött állt. Egy darab spárta volt az ujjára kötve. Mondott ezt-azt az egyensúlyi állapotról, és közben mint-ha jójával játszott volna, de látni nem láttuk, mert a szekrények eltakarták.

Majd egy órán keresztül folytatta ezt. A végén aztán föl-emelte a karját annyira, hogy megláttuk, mi van a zsinagóga másik végén. Egy hat méter hosszú szegélyléc volt, a spárgát a közepére kötötte.

– Ez – magyarázta – az egyensúly.

A magam részéről minduntalan elveszítem és visszanyerem az egyensúlyomat, és minden népszerű irodalmi műnek ez az alaptörténete. Én magam is irodalmi mű vagyok. Emlékszem, egyszer Hilly Elkins producer társasá-

gában időztem, akkor vásárolta meg a *Macskabölcső* filmjogait, én pedig igyekeztem civilizáltan viselkedni. Tettem néhány civilizált megjegyzést, mire Hilly a fejét csóválta, és azt mondta:

– Nem, nem, nem. Nem, nem. Hozzád Will Rogers áll közel, nem pedig Cary Grant.

Éppen most az a helyzet, hogy egyensúlyomban vagyok. Ma reggel kaptam egy levelet egy tizenkét éves olvasótól. Most olvasta el legújabb, *Bajnokok reggelije* című regényemet, és ezt írja: „Kedves Mr. Vonnegut! Kérem, ne legyen öngyilkos.” Isten áldja meg. Megírtam neki, hogy jól vagyok.

Ezt a könyvet egy olyan nőnek ajánlottam, aki segített visszanyernem az egyensúlyomat. Úgy szoktam mondani: *kronkolt* engem. Ez is mesterséges szó. Azzal a határozott kívánsággal keresett fel, hogy napról napra filmen örökítesse meg csodálatos életem „krónikáját”. Ami a végén összeállt, sokkal mélyebb lett pusztá krónikánál.

A könyvben található *Playboy-interjú* majdnem olyan légből kapott, mint az a röpke Cary Grant-imitációm. Az van benne, amit mondanom *kellott volna*, nem az, amit *valóban* mondtam. A *Playboy* elküldte legépelve a szöveget, amit a magnó fölvelt, és számomra nyilvánvalóvá vált, hogy legalább egy dolog közös Joseph Conradban és bennem: számomra is második nyelv az angol. Csakhogy Conraddal ellentétben számomra nincs első nyelv, így munkához láttam a gépiraton, tollal, ceruzával, ollóval, ragasztó-

val, hogy úgy nézzen ki, mintha az anyanyelvemen való megszólalás és a fontos dolgokról való gondolkodás könnyen menne nekem.

Ezért gondolom, hogy az írói szakmákból önbizalmat lehet meríteni. Segítségükkel a középszerű emberek, ha van bennük türelem és szorgalom, helyrehozhatják hülyeségeiket, és szerkesztés útján az intelligenciához hasonló valamit csempészhetnek önmagukba. E szakmák révén a hibbantak is épebbnek tűnhetnek az épeknél.

A Világmindenséget, és abban az emberiség jelenlegi helyét, az alábbiakban leírt módon értelmezem.

A tér látszólagos görbülete: illúzió. Az Univerzum valójában egyenes, mint egy kifeszített zsinór, kivéve két hurkot a két végén. A hurkok mikroszkopikus méretűek.

A zsinór egyik vége folyamatosan eltűnik. A vele szomszédos hurok állandóan menekül az eltűnés elől. A másik vége folyamatosan nő. A vele szomszédos hurok állandóan üldözi a *Teremtést*.

A kezdetén és a végén van a Semmi. A Semmi magában foglalja a Valami lehetőségét. Semmiből lehetetlen valamit csinálni. Ennélfogva a Semmi csak *implikálni* tudta a Valamit. Ez az implikáció a Világmindenség – egyenes, akár egy kifeszített zsinór, amint már mondtam, csak a végein van egy-egy kis hurok.

Mi ennek az implikációnak vagyunk a szálai.

A mindenségben nem nyüzsög az élet. Csak egyetlen helyen laknak benne olyan lények, akik képesek az Univerzumot vizsgálat alá venni és véleményezni. Ez a hely

a Földnek nevezett bolygó, amely mindenkor az implikáció kellős közepén található, a két vége között félúton.

Az éjszakai égbolt ragyogó-hunyorgó fényei, amennyi élet vagy bölcsesség van bennük, lehetnének akár egy cowboy tábortüzeinek szikrái is.

Mi történt *azóta* a könyvben szereplő emberekkel? A nigériaiak közel sem mészároltak le annyit Biafra népességéből, mint amennyit gondoltam. A nigériaiak irgalmat tanúsítottak. Valószínűleg sok biafrai gyerek szenvedett végleges agykárosodást az éhezés miatt, amit a nigériaiak által elrendelt blokád okozott.

Mint minimum: azok a károsodott gyerekek az Univerzum kellős közepén becsületesebbek lesznek, mint Richard M. Nixon, és figyelmesebbek, mint Isten.

Maga Mr. Nixon mellékszereplő a könyvben. Ő az első elnök, aki gyűlöli az amerikai népet és annak eszményeit. Sugárzó erővel hisz saját makulátlanságában, habár viszolyogtató bűnöket követett el, olyannyira, hogy kénytelen vagyok levonni a következtetést: amikor még nagyon fiatal volt, valaki azt mondhatta neki, hogy minden komoly bűn szexuális természetű; nem lehet bűnöző az, aki nem paráználkodik, nem nyúl magához.

Hasznos ember ő, mert megmutatta alkotmányunk fogyatékoságát: a dokumentum gyerekes módon azzal az előfeltevéssel él, hogy sohasem választunk olyan elnököt, aki utál bennünket. Ennélfogva úgy kell módosítanunk az alkotmányt, hogy az ilyen embert könnyebben kihajíthassuk a hivatalából, sőt akár börtönbe is zárhassuk.

Pillanatnyilag ez a legfőbb utópiám. Hosszabb távú terveim között szerepel minden amerikai számára a mesterséges nagycsalád biztosítása: ezertagú vagy még nagyobb létszámú. Csak a magányosság leküzdése után foghatunk hozzá a javak és a munka igazságosabb elosztásához. Őszintén hiszem, hogy fokról fokra létrejönnek ezek a nagycsaládok, és remélem, hogy nemzetközivé válnak.

Reméltem, hogy ebben a kötetben némi poézist is el tudok helyezni, de rájöttem, hogy ennyi év után is összesen egyetlen olyan verset írtam, amely megérdemli, hogy egy percnél tovább éljen. Ez az:

*Tesszük,
Tészili-toszili-tiszili tesszük,
Ami a dolgunk
A deli-a doli-a dili-dolgunk,
Akár a güzü,
Gizili-gezili-güzili gőz,
Míg beledöglünk.
Digili-dugili-dögili döng!*

Egyik elveszett írásom, amelyre, remélem, Klinkowitz és Somer tanár urak sem fognak soha rábukkanni, egy adóssággal függ össze: tartozom annak a fekete szakácsnőnek, aki gyerekkoromban a családuknál dolgozott. Ida Young volt a neve, és valószínűleg több időt töltöttem vele, mint bárki mással – amíg meg nem házasodtam, természetesen. Betéve tudta a Bibliát, és rengeteg

vigaszt, bölcsességet talált benne. Sokat tudott az amerikai történelemről is – csupa olyan dolgot, amit ő meg a többi fekete ember megtapasztalt, amin elámult, amit nem felejtett el, amiről még ma is beszélnek Indiana és Illinois és Ohio és Kentucky és Tennessee földjén. Ida Young fel is olvasott nekem egy szentimentális verseket tartalmazó antológiából, amely halhatatlan szerelmekről szólt, hűséges ebekről, szerény hajlékokról, ahol a boldogság lakik, arról, hogy az ember megöregszik, temetőkről is, és halott csecsemőkről is. Emlékszem a könyv címére, és szeretnék belőle egy példányt, mert sok szerepe volt abban, hogy mára azzá lettem, aki vagyok.

A könyv címe: *Újabb szívdobbanások*. És tőle már csak egy könnyed ugrás volt Edgar Lee Masters antológiája, *A Spoon River-i holtak*, onnan Sinclair Lewis *Főutcája*, ahonnan meg Dos Passos *U.S.A.* című trilógiája, majd a mai gondolkodásom. Szinte elviselhetetlen szentimentalizmus van mindenben, amit írok. A brit kritikusok folyton emiatt sopánkodnak. Robert Scholes amerikai kritikus pedig egyszer azt mondta: keserű bevonattal látom el a cukordrzsét.

Most már késő lenne megváltoznom. Legalább tudatában vagyok a gyökereimnek – a tágas, téglából épült álomháznak, amelyet építész apám tervezett, és ahol hosszú időszakokon keresztül senki sem volt otthon, csak én és Ida Young.

Ebben a könyvben van egy írás, amelynek témája a Cape Cod-i Tony Costa, Edith lányom barátja. Több gyilkosság-

gal is megvádolták. Megállapítást nyert, hogy elmebeteg, így közönséges büntetéssel nem sújtható. Üzent is nekem. Képtelen volt elhinni, hogy olyan rendes, normális ember, mint ő, elkövethette azokat a gyilkosságokat, amelyeket a rendőrség szerint ő követett el.

Közeledett a tárgyalása, és az élet úgy alakult, hogy a sorozatgyilkossággal vádolt amerikaiak közül ő lett a leg-híresebb. Legalább két könyvet írtak róla, mindkettőt nagymenő bűnügyi riporterek.

De akkor a kontinens túlsó partján híres emberek megölése miatt letartóztatták Charles Mansont és mesterségesen megnövelt családjának néhány tagját. Costa azonnal megszűnt híresség lenni, egyik napról a másikra visszaváltott azzá, aki kezdetben volt: egy senki lett belőle, egy szál az implikációban.

Az vagyok én is. A szüleim is azok voltak. Az implikáció számai reprodukálják önmagukat. Én három szálat nemzettem, és örökre fogadtam másik hármat. Ez az egész anynyira kísérteties. Mindennek a tetejébe: komolyan úgy hiszem, hogy az idő fölött járok. Holnap megint hároméves leszek. Holnapután meg hatvanhárom.

Ez a könyv talán némiképp megszilárdítja az érzékelésemet. Végző soron afféle térkép szerepét is betöltheti: azokét a helyekét, ahol feltehetőleg jártam, azokét a dolgokét, amelyeket feltehetőleg tettem az utóbbi nagyjából két évtizedben. A nyomokat feltehetőleg időrendbe raktam. Ha az idő valóban olyan egyenes és egyenletes gyöngyfüzér, amilyenek a legtöbb ember tekinti, és ha az érési folyamat kedvezően ment végbe, akkor a könyv második felének jobbnak kell lennie, mint amilyen az első.

Nem ez a helyzet. Nem szépirodalmi írásaimban alig találni bármi jelét érési folyamatnak. Egyetlen olyan gondolatot sem lelek, amit ne mástól vettem volna át, és hangzatosan meg ne fogalmaztam volna már a középiskola utolsó előtti évéig bezárólag.

Az irodalmi szövegek írása kapcsán átélt kalandjaim azonban sokkal meglepőbbek és szórakoztatóbbak voltak, legalábbis *számomra*. Lehet, hogy e téren valóban tanúsítottam némi fejlődést. Kellemes lenne, ha így lenne. Bebizonyíthatná, hogy a képzelet működése önmagában is teremtő erő.

Ha valaki, akinek bizonyíthatóan átlagos, közönséges elméje van, mint az enyém, arra szánja el magát, hogy képzelet szülte munkát hozzon a világra, akkor cserébe a munka leleményességre, okosságra fogja sarkallni azt a közönséges elmét. Egy festő barátom, James Brooks mondta tavaly nyáron: „Fölteszem a vászonra az első ecsetvonást. Attól kezdve a munkának legalább a felét a vászon végzi.” Ugyanezt lehetne elmondani a kéziratpapírról, az agyagról, a rezgő levegőről és a többi élettelen anyagról, amelyeket az emberek sikerrel változtattak tanítóvá, játszótársá.

Elsősorban amerikaiakról beszélek. Más országokról nem sokat tudok. Egy darabig úgy gondoltam, hogy az amerikaiak valóban fokozhatják bölcsességüket testük vegyi összetételének megváltoztatása vagy az Ázsiából kölcsönzött meditációs technikák által. Ma már ki kell mondanom, hogy az ezzel kísérletező felfedezőik semmiféle értéket nem hoztak vissza magukkal az amerikai banalitásba, a kalandjaikról szóló históriák pedig csak őket magukat stimulálják.

Úgyhogy ma már azt hiszem: az amerikaiak csak egyetlen úton emelkedhetnek hétköznapiságuk fölé, csak úgy tehetnek szert kellő érettségre, hogy megmentésükön magukat, és hozzájárulhassanak a bolygó megmentéséhez: ha érdeklődő, meghitt viszonyba kerülnek képzeletük működésével. Én magam nem vagyok különösebben elégedett saját képzeletem termékeivel, irodalmi műveimmel. Egyszerűen csak lenyűgöznek a váratlan felismerések, amelyek rám záporoznak, amikor az a feladatom, hogy elképzeljek dolgokat – szemben a közkeletű gondolatokkal, amelyek olyankor koppannak fahangon az asztalomra, amikor az a feladatom, hogy az igazságot mondjam el.

Őszinte hívük,

